

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง มีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ เพื่อศึกษา 1) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่ขององค์กร สถาบันระดับท้องถิ่น และภาคประชาชน 2) ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำของพื้นที่ลุ่มน้ำปิง 3) รูปแบบและกลไกการเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง และ 4) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง ผู้วิจัยขอเสนอเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่ขององค์กร สถาบันระดับท้องถิ่น และภาคประชาชน

1.1.1 ระดับลุ่มน้ำ จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จำนวน 400 คน พบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.53$) ส่วนการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการติดตามผล การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา และการมีส่วนร่วมในการวางแผน ($\bar{X}=3.35$ และ 3.31)

1.1.2 ระดับพื้นที่ จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในระดับพื้นที่ จำนวน 100 คน พบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการวางแผนของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.58$ และ 3.43) ส่วนการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา และการมีส่วนร่วมในการติดตามผล ($\bar{X}=3.39$ และ 3.38)

1.2 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำของพื้นที่ลุ่มน้ำปิง

จากการเก็บข้อมูลโดยการจัดเวทีชุมชนร่วมกับตัวแทนเจ้าหน้าที่ส่วนประสานและบริหารจัดการลุ่มน้ำปิงตอนบนและปิงตอนล่าง สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 1 ผู้นำชุมชน และกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง ผู้วิจัยได้ทำการสรุปปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนในพื้นที่

1.2.1 ปัจจัยด้านบุคคล

1) ปัจจัยด้านผู้นำ

(1) การเป็นตัวอย่างที่ดีกับคนในชุมชน/องค์กร/หน่วยงาน ได้แก่ มีความเสียสละ และกระตือรือร้น การไม่ฉวยโอกาสแสวงหาความสุข ความสะดวกสบาย ความเจริญก้าวหน้าให้กับตนเอง โดยไม่ทำให้ส่วนรวมหรือผู้อื่นเดือดร้อนหรือเสียผลประโยชน์ รวมถึงรู้จักการแบ่งปันสิ่งของ เครื่องใช้ให้กับผู้อื่น และยกย่องสมาชิกเมื่อปฏิบัติงานดีเด่นหรือให้ความช่วยเหลือตามสมควร

(2) การมีศักยภาพและความสามารถในการเป็นผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ สามารถประสานงาน ระดมความร่วมมือจากหลายภาคส่วน มีต้นทุนด้านต่างๆ (ทางสังคม ทางวัฒนธรรม) นำไปสู่การยอมรับของคนในชุมชน

(3) ความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มองเห็นเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต คาดคะเนเห็นการเปลี่ยนแปลง ก้าวทันต่อเหตุการณ์และกระแสโลกาภิวัตน์ มีการกำหนดทิศทางของเครือข่ายฯ ให้ดำเนินการตามเป้าหมาย

(4) การมีทักษะการสื่อสารที่ดี เห็นความสำคัญต่อส่วนรวม

(5) การมีความรู้และความเชี่ยวชาญสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน ของกลุ่มผู้ใช้น้ำของตนเอง รวมทั้งให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น แสวงหาโอกาสในการเรียนรู้ทั้งทางด้านวิชาการ และวิชาชีพ เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในในยุคปัจจุบัน

(6) การประสานงานเครือข่าย โดยผู้นำของกลุ่มผู้ใช้น้ำทั้งมีการทำงานเชิงรุกในทุกรูปแบบ โดยการประสานงานเครือข่ายในทุกๆ ส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาคราชการ และภาคประชาชน เพื่อการได้มาซึ่งความร่วมมือ ความรู้ และแหล่งทุน นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยการทำงานเครือข่ายภายใน ชุมชนได้ใช้แนวคิด 5 ร่วม ซึ่งได้แก่ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผลประโยชน์ ทำให้สามารถสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น

(7) การขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของกลุ่ม โดยผู้นำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีการพัฒนาชุมชนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชน ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ส่วนราชการ (บ.ว.ร.ส.) มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ โดยใช้เวทีประชาคมในการร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน มีการนำศาสนาและวัฒนธรรมมาเป็นกลไกในการประสานพลัง รวมทั้งการส่งเสริมวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

2) ปัจจัยด้านสมาชิก

(1) ความเสียสละ สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีจิตใจสาธารณะ รู้จักประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความร่วมมือร่วมใจในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยลด ปัญหาที่

เกิดขึ้นในสังคม ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม

(2) ความสามัคคี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความพร้อม ภายพร้อมใจ และพร้อมความคิด เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีจุดหมายที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ทุกคนในสังคมต่างยอมรับว่าเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการอยู่ร่วมกันในการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำภายในชุมชน

(3) การรู้ถึงเป้าหมายของกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของตนเอง เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่ม

(4) กฎระเบียบข้อบังคับที่สมาชิกยอมรับ โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดทำระเบียบข้อบังคับของกลุ่มผู้ใช้น้ำ และแผนพัฒนาชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ มีเวทีในการรับฟังความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

(5) ปัญหาร่วม ทำให้ความรู้สึกร่วมกันถึงความเป็นกลุ่ม ความเป็นเจ้าของทรัพยากร รวมถึงมีการปรับตัวเรียนรู้ตลอดเวลา โดยขั้นตอนแรกสุดของการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ของตน คือ การที่มีปัญหาร่วมกัน ทำให้เกิดการสร้างความเข้าใจที่ตรงกันถึงบทบาท หน้าที่ และศักยภาพของตนเอง ซึ่งเป็นประโยชน์ในขั้นตอนต่อไป

1.2.2 ปัจจัยด้านกลุ่ม

1) เป้าหมายของกลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้อง กลุ่มและองค์กรนั้นจะต้องตอบสนองต่อความต้องการของภาคประชาชน เช่น การมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำที่ประชาชนประสบอยู่ หรือการได้รับผลตอบแทน ผลประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

2) การกำหนดโครงสร้างของกลุ่ม/องค์กร ต้องมีการกำหนดกรอบภาระงานที่ชัดเจน ไม่มีความซ้ำซ้อน และมีการกระจายบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของสมาชิก

3) การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับที่มาจากที่ประชุมกลุ่ม คณะกรรมการบริหารควรให้ความสำคัญกับการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับที่สอดคล้องกับการใช้น้ำที่เกิดขึ้นจริง การตั้งกฎระเบียบเริ่มจากพื้นฐานของปัญหาสอดคล้องกับสภาพสังคมวัฒนธรรมของชุมชน มีรูปแบบเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้แก่สมาชิก มีการกำหนดบทลงโทษอย่างชัดเจน เป็นที่รับรู้และเป็นที่ยอมรับของสมาชิก โดยบทบาทกำหนดกฎเกณฑ์ของแต่ละกลุ่มแตกต่างกันไปตามบริบทของของแต่ละพื้นที่

4) กิจกรรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมการสร้างความตระหนัก กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร การมีฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน

5) งบประมาณสำหรับส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วม กลุ่มควรมีเงินกองทุนของกลุ่มและมีการจัดสรรงบประมาณสำหรับส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วม เนื่องจากในการจัดกิจกรรมของกลุ่ม องค์กรที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมนั้นจำเป็นต้องใช้งบประมาณ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการสร้างความตระหนัก กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม หรือแม้แต่กิจกรรมการสื่อสาร เป็นต้น

1.2.3 ปัจจัยด้านองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1) การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ ต้องเปิดโอกาสหรือช่องทางให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
- 2) แผนงานหรือโครงการของหน่วยงานต้องสอดคล้องกับความต้องการหรือปัญหาของชุมชน
- 3) ลักษณะการทำงานของหน่วยงาน ต้องเปิดโอกาสหรือช่องทางให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตลอดทั้งกระบวนการในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาหรือความต้องการ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผล
- 4) ลักษณะการทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ต้องมีความตั้งใจ ต้องมีความรับผิดชอบ และการดำเนินงานต้องมีความต่อเนื่อง
- 5) การให้การสนับสนุน ได้แก่ การให้การสนับสนุนด้านงบประมาณหรือเงินทุน การให้การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร องค์กรความรู้ และการให้การสนับสนุนด้านอำนาจในการตัดสินใจร่วมกับหน่วยงาน
- 6) องค์กรกลุ่มน้ำและหน่วยงานภาครัฐในระดับปฏิบัติ ต้องเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
- 7) การส่งเสริม การสร้างจิตสำนึก และการสร้างความตระหนัก ได้แก่ การให้ความรู้ถึงความสำคัญและผลกระทบที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรน้ำที่ไม่เหมาะสม การเข้ามามีบทบาทในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาองค์ความรู้ ทำให้กลุ่มมีการดำเนินงานต่างๆ เพื่อการจัดการน้ำอย่างเหมาะสมและยั่งยืน การส่งเสริมและสนับสนุน การมีส่วนร่วม และการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานและชุมชน รวมถึงการสนับสนุนทุน

1.3 วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 รูปแบบและกลไกการเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง

จากการสัมมนาภาคคณะกรรมการลุ่มน้ำปิง คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำบริหารและวิชาการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มผู้ใช้น้ำ ผู้วิจัยได้รูปแบบการเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจากระดับท้องถิ่นสู่ระดับสูงขึ้นไปของลุ่มน้ำปิง มีเรื่องที่ควรพิจารณาคือการบริหารจัดการที่ต้องอยู่บนฐานข้อมูลทรัพยากรน้ำของชุมชน กลุ่มจัดการน้ำชุมชนต้องมีแผนงาน

ที่ชัดเจน ถ้าแผนนั้นกลุ่มจัดการน้ำชุมชนสามารถดำเนินการเองได้ก็ดำเนินการ แต่ถ้าแผนนั้นกลุ่มจัดการน้ำชุมชนมีข้อจำกัดไม่สามารถดำเนินการเองได้ต้องมีการสื่อสารแผนให้ผู้เกี่ยวข้องทราบเพื่อบรรจุแผนดังกล่าวลงในแผนงานของหน่วยงานตามบทบาทภาระหน้าที่เพื่อขออนุมัติงบประมาณสำหรับดำเนินการ จึงต้องมีกลไกการเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับ กลุ่มจัดการน้ำชุมชนผ่านช่องทางที่หลากหลาย โดยดำเนินการไปยังคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำระดับตำบล (อบต.) คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำจังหวัด (อบจ.) เครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ และคณะทำงานลุ่มน้ำสาขา ทั้งสองคณะทำงานลุ่มน้ำสาขา และคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำจังหวัด (อบจ.) ก็ส่งต่อแผนงานมาที่ส่วนคณะกรรมการบริหารลุ่มน้ำและวิชาการทำการรวบรวมแผนจัดทำยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำเสนอต่อคณะกรรมการลุ่มน้ำและคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) ต่อไป

1.4 วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง

1.4.1 มิติที่ 1 มิติด้านการกระบวนการทำงาน ได้แก่

1) การสร้างความตระหนัก โดยการให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ผ่านทางช่องทางต่างๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงาน แลกเปลี่ยน การติดประกาศ การให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ การฝึกอบรม การเรียนรู้จากการดำเนินงาน การถอดบทเรียนจากสถานการณ์จริง จารีตประเพณี การวิจัยชุมชน และหลักสูตรท้องถิ่น เป็นต้น

2) การเปิดโอกาส/ช่องทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น การแสดงความคิดเห็นที่หน่วยงาน การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีชุมชน หรือเวทีสาธารณะในการระดมความคิดเห็น เป็นต้น

3) การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นคณะทำงานหรือคณะกรรมการในกลุ่ม องค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยมีการจัดโครงสร้างการทำงานให้มีตัวแทนจากทุกภาคส่วนที่มีการกระจายอยู่ในทุกกลุ่มและในสัดส่วนที่เหมาะสม โดยมีส่วนร่วมตัดสินใจตั้งแต่การร่วมศึกษาปัญหาและความต้องการ การกำหนดแผนงาน การใช้ทรัพยากร และการดำเนินงาน ตลอดจนการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

4) การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม เช่น การจัดกิจกรรมเยี่ยมเยียนกลุ่มหรือเครือข่ายอื่นๆ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ การจัดประชุมเครือข่าย การออกกฎระเบียบ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การจัดกิจกรรมจารีต ความเชื่อ ประเพณี และการถอดบทเรียน เป็นต้น

5) การบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาคประชาชนและภาครัฐ โดยเริ่มจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเชื่อมโยงไปสู่หน่วยงานเครือข่ายระดับตำบล จนกระทั่งไปสู่ระดับนโยบาย

6) การจัดทำศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ควรมีการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้คนเข้ามาใช้ข้อมูลทั้งเพื่อการศึกษาและวางแผนร่วมกัน ทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น จังหวัด และลุ่มน้ำ

1.4.2 มิติที่ 2 มิติด้านการกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่

1) การศึกษาปัญหา ควรให้ความสำคัญกับปัญหา การผลักดัน ขับเคลื่อนการจัดการร่วมกัน ทำให้เกิดความรู้ ความตระหนัก ถึงปัญหา ควรจัดเวทีประชาคม การจัดเวทีพูดคุยเสวนา สม่่าเสมอทั้งเวทีที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในระดับชุมชน ระดับเครือข่าย จิตอาสา เพื่อให้ประชาชนได้ระดมความคิดร่วมกันค้นหาสาเหตุและปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยการลงประชามติ เพื่อที่จะนำเสนอส่งสู่กระบวนการขั้นต่อไปให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ตรงตามความต้องการของประชาชน การผลักดันขับเคลื่อนการจัดการร่วมกัน และการลงประชามติยังอาจลดความขัดแย้งได้

2) การวางแผน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการวางแผนโดยยึดหลักการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมมาใช้กำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการจัดทำแผนบูรณาการ การทำงานร่วมกัน การจัดทำยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนและใช้แผนชุมชนเป็นฐานในการสร้างการมีส่วนร่วม

3) การดำเนินงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเป็นผู้เชื่อมประสานเป็นคนในท้องถิ่นในการเชื่อมงานการจัดการต่างๆ การมีกลไกการจัดการคณะกรรมการให้มีตัวแทนจากภาคประชาชนในสัดส่วนที่เหมาะสม การสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ เช่น งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และบุคลากร เป็นต้น การสนับสนุนหน่วยเลขานุการ หน่วยจัดการให้มีการเชื่อมโยงสามารถทำงานได้ และความต่อเนื่องของหน่วยงานราชการในการดำเนินงาน

4) การติดตามผล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดระบบติดตามเยี่ยมพื้นที่ที่อยู่ในลุ่มน้ำร่วมกัน การจัดระบบประเมินผลการจัดการโครงการต่างๆ ของภาครัฐแบบมีส่วนร่วม พร้อมกับการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำให้ประชาชนได้รับทราบอย่างทั่วถึงและสม่าเสมอ เป็นการเปิดโอกาสในประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด ทำให้เมื่อเกิดปัญหาสามารถแก้ไขปัญหาได้ทัน

2. การอภิปรายผล

2.1 วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่ขององค์กร สถาบันระดับท้องถิ่น และภาคประชาชน

จากการศึกษา เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในระดับลุ่มน้ำและระดับพื้นที่ ซึ่งการศึกษาได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาการมี

ส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตามผล ตามแนวคิดของ อคิน รพีพัฒน์ (2542); ทศนีย์ ลักษณะภิกขช (2545); พงศ์ธวัช วิจิตร (2546); สำนักวิจัยพัฒนาและอุทกวิทยา (2552) ผลการศึกษา พบว่า ในระดับลุ่มน้ำการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีอยู่ในระดับมาก เนื่องจากกิจกรรมของประชาชนในระดับลุ่มน้ำส่วนใหญ่ทั่วไปจะเป็นการขอความร่วมมือสนับสนุน แรงงาน หรือการรณรงค์การใช้ทรัพยากรน้ำอย่างประหยัด หรือการป้องกันและการแก้ไขน้ำเสียของ ชุมชน และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ แต่การมีส่วนร่วมศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการ จัดทำแผน และการมีส่วนร่วมในการติดตามผลมีอยู่ในระดับปานกลาง เพราะการเข้าไปร่วมใน กระบวนการดังกล่าว ประชาชนเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว หรือองค์กรลุ่มน้ำยังไม่มีช่องทางให้ประชาชน เข้าร่วมมากนัก หรือการสื่อสารยังไม่ทั่วถึง ซึ่งการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการจะมีเฉพาะบางกลุ่มที่ สนใจเท่านั้นหรือกำลังประสบกับปัญหานั้นอย่างรุนแรง หรือมีบทบาทในฐานะคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้งเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับ กชกร เตชะคำภู และ ทิพาภรณ์ หอมดี (2560) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ พบว่า ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐมากที่สุดในฐานะที่เป็นทางการ หรือกลไกเชิงสถาบัน ที่มีการจัดตั้ง คณะกรรมการในการบริหารจัดการพื้นที่เป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับการมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้ใช้น้ำ ในชุมชนมีอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และการดำเนินงาน สาเหตุที่ประชากร ในระดับพื้นที่มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงานบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจากการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ ซึ่งหลายคนอาจจะมิบทบาทในฐานะผู้นำหรือ กรรมการกลุ่มแต่อีกหลายคนเป็นแค่สมาชิกทั่วไปที่การกระจายงานยังไม่ทั่วถึงหรือยังไม่ทราบบทบาท ของตนจึงทำให้การมีส่วนร่วมในด้านศึกษาปัญหาและติดตามประเมินผลมีอยู่ในระดับปานกลาง

2.2 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำของพื้นที่ลุ่มน้ำปิง

จากการศึกษาพบว่า ประกอบไปด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ประกอบด้วย ผู้นำและสมาชิก ปัจจัยด้านกลุ่ม และปัจจัยด้านองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.2.1 ปัจจัยด้านบุคคล

พบว่า คุณสมบัติของผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน จะมากหรือน้อยนั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้นำชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนที่เป็นตัวอย่างที่ดีกับ คนในชุมชน/องค์กร/หน่วยงาน การมีศักยภาพและความสามารถในการเป็นผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ การเป็น ผู้มีวิสัยทัศน์ มีทักษะการสื่อสารที่ดี เห็นความสำคัญต่อส่วนรวม มีความรู้และความเชี่ยวชาญสามารถ นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำได้ การประสานงานเครือข่าย และการขับเคลื่อน การมีส่วนร่วมของกลุ่ม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (2551) ที่พบว่า ความสามารถของผู้นำชุมชน และคุณธรรมของผู้นำชุมชน ช่วยเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมี

ส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สำหรับในคุณสมบัติของสมาชิก สมาชิกต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ มีความสามัคคีเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม รู้ถึงเป้าหมายของกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความเคารพในกฎระเบียบข้อบังคับ และมีความรู้สึกร่วมกันถึงความเป็นกลุ่ม ความเป็นเจ้าของทรัพยากร ในเรื่องนี้ โสภิตา สุรินทะ (2553) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านความเป็นเจ้าของ ประชาชนมีความรู้สึกที่ตัวเอง คือ ส่วนหนึ่งของชุมชนมีบทบาทร่วมรับผิดชอบพร้อมยอมรับทั้งประโยชน์ และโทษที่เกิดขึ้นในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน และพร้อมที่ให้ความช่วยเหลือชุมชนอย่างไม่หวังสิ่งตอบแทน โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญในการปกป้องรักษาและพัฒนาสังคม เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตัวของตนเองอย่างสม่ำเสมอถึงมีการปรับตัวเรียนรู้ตลอดเวลา คุณสมบัติของผู้นำชุมชนและคุณสมบัติของสมาชิกที่กล่าวมาทั้งหมดสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริพัฒน์ ลากิจิตร (2550); กรมทรัพยากรน้ำ (2552); สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2560ก); สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2560ข) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในด้านปัจจัยบุคคล ได้แก่ มีความเข้าใจและตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน การเป็นหน้าที่ของประชาชน อาสาสมัครด้วยใจ มีความรู้ความสามารถ กล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน มีทักษะและประสบการณ์ ศักยภาพของชุมชน ประชาชน ผู้นำชุมชน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ รวมทั้งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีความสามารถประสานระดมความร่วมมือจากหลายภาคส่วนทั้งรัฐและเอกชน มีทักษะการสื่อสารที่ดี มีวิสัยทัศน์ รู้ทิศทางหรือแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมของกลุ่ม ทำให้กลุ่มก้าวไปสู่เป้าหมายได้ไม่ยาก

2.2.2 ปัจจัยด้านกลุ่ม พบว่า การมีส่วนร่วมของกลุ่มจะมากหรือน้อยนั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับกลุ่มจะต้องมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องตอบสนองต่อความต้องการของภาคประชาชน มีการกำหนดโครงสร้างของกลุ่มมีการกำหนดกรอบภาระงานที่ชัดเจน ไม่มีความซ้ำซ้อน และมีการกระจายบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของสมาชิก มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับที่มาจากที่ประชุม มีการส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่มแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมการสร้างความตระหนัก กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร การมีฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน มีการจัดทำงบประมาณสำหรับส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วม กลุ่มควรมีเงินกองทุนของกลุ่มและมีการจัดสรรงบประมาณสำหรับส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านกลุ่ม ดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริพัฒน์ ลากิจิตร (2550); กรมทรัพยากรน้ำ (2552); ไพรัชพัฒน์ พันศิริ (2559); สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2560ก); สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2560ข) พบว่า ปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่มีลักษณะของการเอื้ออาทรกัน การมีกฎระเบียบกติการ่วมกัน และเคารพการตัดสินใจของส่วนรวม มีความทันสมัยและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีผู้นำและคณะกรรมการกลุ่มที่เข้มแข็งเสียสละอุทิศตนเพื่อประโยชน์โดยรวมของ

ชุมชนเกิดกระบวนการ มีส่วนร่วมของคนที่อยู่ในชุมชนตั้งแต่เริ่มคิด ร่วมทำร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่สำคัญคือ ทุกคนต้องตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกของชุมชน การมีระบบภูมินิเวศที่เหมาะสม มีทรัพยากรที่มีคุณค่า มีภูมิปัญญาที่ต้องอนุรักษ์และหวงแหน รวมถึงมีกระบวนการกระตุ้นของคนในชุมชน โดยใช้การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือ

2.2.3 ปัจจัยด้านองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า องค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการของหน่วยงานต้องสอดคล้องกับความต้องการหรือปัญหาของชุมชน การมีเปิดโอกาสหรือช่องทางให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตลอดทั้งกระบวนการในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จะต้องมีความตั้งใจ มีความรับผิดชอบ และการดำเนินงานต้องมีความต่อเนื่อง การให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณหรือเงินทุน ด้านข้อมูลข่าวสาร องค์กรความรู้ ด้านอำนาจในการตัดสินใจร่วมกับหน่วยงาน องค์กรกลุ่มน้ำและหน่วยงานภาครัฐต้องเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน การส่งเสริม การสร้างจิตสำนึก และการสร้างความตระหนักในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริพัฒน์ ลาภจิตร (2550); วัชรินทร์ อินทพรหม (2557); พีรพัฒน์ พันศิริ (2559); สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2553); สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2560ก); สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2560ข) พบว่า องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินงานเป็นไปตามกฎระเบียบ เอาใจใส่ กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา มีประสิทธิภาพประชาชนหมู่บ้าน โดยอำนาจหน้าที่จะส่งผลกระทบต่อรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมบริหารในทุกขั้นตอน มีการวางนโยบาย/ยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมแนวคิดแบบบูรณาการ และการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ปรับปรุงกฎหมายที่เอื้อให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรเพื่อประโยชน์และความปลอดภัยของชุมชน การบริหารระบบการจัดการสารสนเทศ และการแลกเปลี่ยนแบ่งปันข้อมูลข่าวสารความรู้ รวมทั้งการสนับสนุนจากภายนอกในเรื่องที่เกินศักยภาพของชุมชนในการจัดการ

1.3 วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 รูปแบบและกลไกการเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง

จากการศึกษารูปแบบและกลไกการเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง พบว่าเป็นรูปแบบที่ใช้ในทุกลุ่มน้ำซึ่งกำหนดโดยคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) ประกอบด้วย ลุ่มน้ำสาขา (กลุ่มผู้ใช้น้ำ/สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ/กลุ่มเครือข่ายทรัพยากรน้ำ) คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำจังหวัด คณะอนุกรรมการบริหารลุ่มน้ำและวิชาการ คณะกรรมการลุ่มน้ำ และคณะกรรมการ นโยบายน้ำแห่งชาติ (กนช.) แต่จากการศึกษา พบว่า รูปแบบดังกล่าว ชุมชนไม่สามารถเชื่อมโยงความต้องการของตนเองไปสู่ระดับนโยบายได้ จึงได้เสนอรูปแบบการเชื่อมโยงความต้องการของชุมชนผ่านทางหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ไปสู่ผู้กำหนดนโยบายผ่านทางช่องทางต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2560ข) ศึกษาแนวทางการ

บริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชน: กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำน่าน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการเชื่อมโยงและกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพต้องเชื่อมโยงในทุกระดับตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับประเทศเพื่อนำมากำหนดเป็นแผนและยุทธศาสตร์ของกลุ่มน้ำ

1.4 วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง

จากผลการศึกษาพบว่าได้ข้อค้นพบแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง 2 มิติ คือ มิติที่ 1 ด้านกระบวนการทำงาน เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้แก่ การสร้างความตระหนัก การเปิดโอกาส/ช่องทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นคณะทำงานหรือคณะกรรมการในกลุ่ม องค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาคประชาชนและภาครัฐ และการจัดทำศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ สอดคล้องกับการศึกษาในลุ่มน้ำแม่กลองของ สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2553) พบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของกรมทรัพยากรน้ำ คือ ร่วมกำหนดนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด เพื่อให้เกิดแผนงานที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทพื้นที่ และเป็นการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และโปร่งใส กำหนดปฏิทินการทำงานร่วมกัน กำหนดวิธีการปฏิบัติ และขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกันเรียนรู้ และสรุปบทเรียน เพื่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนางานร่วมกัน การเฝ้าระวัง และกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำร่วมกัน การสร้างความเข้าใจและปลูกฝังจิตสำนึกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน การพัฒนาแนวทางการสื่อสาร การออกตรวจตรา เฝ้าระวัง การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษา การศึกษาของกรมทรัพยากรน้ำ (2555) ในลุ่มน้ำวัง พบว่า องค์กรประกอบที่สำคัญในการมีส่วนร่วมมี 2 องค์กรประกอบ คือ 1) การบูรณาการการทำงานของหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐและท้องถิ่น ได้แก่ การบูรณาการการทำงานของหน่วยงานการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานองค์กรในทุกกระดับ 2) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระดับองค์กร/ภาคประชาสังคม ได้แก่ โครงสร้างองค์กรที่มาจากตัวแทนจากทุกภาคส่วน นโยบาย/ยุทธศาสตร์/แผนขององค์กรจากการมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงทุกระดับฐานข้อมูล สำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เครื่องมือควบคุม กำกับดูแล ระบบการประเมินประกอบด้วย ตัวชี้วัดและการประเมินผลกระทบด้านต่างๆ และการศึกษาของ สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2560ก) ในลุ่มน้ำยม พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมมี 2 แนวทาง คือ แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มและระหว่างกลุ่มชาวบ้าน ได้แก่ การสร้างความตระหนักให้กับประชาชนในรูปแบบต่างๆ จัดทำแผนชุมชนและ

เครือข่ายชุมชนร่วมกัน จัดตั้งกลไกคณะทำงานร่วมจัดกิจกรรมร่วมกันแลกเปลี่ยนผู้รู้เสริมสร้าง ทรัพยากรและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน การเยี่ยมเยียน เพื่อให้กำลังใจซึ่งกันละกัน เชื่อมโยง กิจกรรมการจัดการทรัพยากรน้ำกับกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชน และแนวทางการพัฒนาการบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมในระหว่างองค์กรชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน อนุกรรมการ และ กรรมการลุ่มน้ำ กำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และแผนร่วมกัน สร้างความชัดเจนในบทบาทภารกิจ จัดตั้งกลไกคณะทำงานร่วมโดยมีสัดส่วนที่เหมาะสม จัดกิจกรรมสม่ำเสมอ ออกแบบการเชื่อมโยงข้อมูล และการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ในการสร้างสำนึกและความตระหนัก สนับสนุนหน่วยเชื่อมโยงให้ สามารถทำงานได้ จัดระบบติดตาม ประเมินผลการจัดการโครงการต่างๆ ของภาครัฐแบบมีส่วนร่วม และการเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการตัดสินใจโครงการจัดการน้ำขนาดใหญ่ทั่วประเทศ

มิติที่ 2 มิติด้านการกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ การศึกษาปัญหา ควรให้ความสำคัญ กับปัญหา การผลักดัน ขับเคลื่อนการจัดการร่วมกัน ทำให้เกิดความรู้ ความตระหนักถึงปัญหา ซึ่งเรื่องนี้ ไสภิดา สุรินทะ (2553) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ ทรัพยากรน้ำของประชาชนที่เกิดขึ้นจากการที่ประชาชนมีความตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการ ทรัพยากรน้ำ ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในการเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยจัดการทรัพยากร น้ำ สำหรับการวางแผนมาใช้กำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการจัดทำแผนบูรณาการทำงานร่วมกัน การดำเนินงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเป็นผู้เชื่อมประสานเป็นคนในท้องถิ่นในการเชื่อมงาน การจัดการต่างๆ การมีกลไกการจัดการคณะกรรมการให้มีตัวแทนจากภาคประชาชนในสัดส่วนที่เหมาะสม และการสนับสนุน ทรัพยากรต่างๆ การติดตามผล ควรมีการจัดระบบติดตามเยี่ยมพื้นที่ที่อยู่ในลุ่มน้ำ ร่วมกัน การจัดระบบ ประเมินผลการจัดการโครงการต่างๆ ของภาครัฐแบบมีส่วนร่วมพร้อมกับการ จัดทำฐานข้อมูลทรัพยากร พื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำให้ประชาชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง และสม่ำเสมอ สอดคล้องกับการศึกษาของ สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2560ก) ในลุ่มน้ำยม พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมในระหว่างองค์กรชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน อนุกรรมการ และกรรมการลุ่มน้ำ กำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และแผนร่วมกัน สร้างความ ชัดเจนในบทบาทภารกิจ จัดตั้งกลไกคณะทำงานร่วมโดยมีสัดส่วนที่เหมาะสม จัดกิจกรรมสม่ำเสมอ ออกแบบการเชื่อมโยงข้อมูล และการสื่อสารประชาสัมพันธ์ในการสร้างสำนึกและความตระหนัก สนับสนุนหน่วยเชื่อมโยงให้สามารถทำงานได้ จัดระบบติดตาม ประเมินผลการจัดการโครงการต่างๆ ของภาครัฐแบบมีส่วนร่วม และการเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการตัดสินใจโครงการจัดการ ทรัพยากรน้ำขนาดใหญ่ทั่วประเทศ

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ข้อเสนอแนะระดับนโยบายต่อองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1) สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ควรปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำและที่เกี่ยวข้องให้ทันสมัยและเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม
- 2) สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ควรส่งเสริมความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมาย สิทธิของชุมชน การสร้างจิตสำนึกและความตระหนักให้ภาคประชาชนในช่องทางที่หลากหลายและต่อเนื่อง
- 3) กรมทรัพยากร ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการหรือคณะกรรมการในกลุ่ม องค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยมีการจัดโครงสร้างการทำงานให้มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน ที่มีการกระจายอยู่ในทุกกลุ่มและในสัดส่วนที่เหมาะสม
- 4) กรมทรัพยากรน้ำควรมีข้อมูลสารสนเทศด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว
- 5) กรมทรัพยากรน้ำควรให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในทุกระดับและตลอดกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล
- 6) การกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำควรเป็นหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่รวบรวมก่อนพิจารณาจัดสรรงบประมาณ เพื่อลดความซ้ำซ้อน
- 7) กรมทรัพยากรน้ำควรมีช่องทางในการเสนอแผนงานและความต้องการจากระดับชุมชนสู่ระดับนโยบายหรือหน่วยงานที่เป็นรูปธรรม
- 8) กรมชลประทาน และกรมทรัพยากรน้ำ ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาโครงการที่มาจากความต้องการหรือที่มีผลกระทบต่อชุมชน
- 9) สถานศึกษาควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการจัดทำชุดความรู้บทเรียนศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ศาสตร์เม็งราย) ให้เกิดความเชื่อมโยงกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ความเชื่อมโยง/เส้นทางน้ำ/วิถีวัฒนธรรม การดำรงอยู่ของแก่งเหมือง แก่งฝาย เชื่อมโยงให้เยาวชนได้เรียนรู้ เพื่อสืบทอด การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจากรุ่นสู่รุ่น

3.1.2 ข้อเสนอแนะต่อกลุ่มผู้ใช้

- 1) ควรรณรงค์ให้ความรู้แก่ชุมชนเพื่อสร้างความตระหนักให้กับประชาชน
- 2) ควรมีสมาคมน้ำ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

- 3) ควรมีการสนับสนุนและเพิ่มศักยภาพของผู้นำในชุมชน
- 4) ควรมีกฎระเบียบการใช้น้ำร่วมกันอย่างชัดเจน เป็นธรรมและโปร่งใสที่มาจากการยอมรับ และมีการควบคุมดูแลให้เป็นไปตามระเบียบ
- 5) ควรมีกกลไกคณะกรรมการบริหารงานน้ำแต่ละพื้นที่
- 6) ควรมีการประสานการทำงานทุกฝ่ายเพื่อผลสำเร็จร่วมกัน
- 7) ควรมีระบบสื่อสารที่ดีกับชุมชน

3.1.3 ข้อเสนอแนะต่อภาคประชาชน

- 1) ควรมีความตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในทุกขั้นตอนตั้งแต่การนำเสนอข้อมูลปัญหาความต้องการ การวางแผนงาน การดำเนินกิจกรรม และการควบคุมประเมินผล
- 2) ควรมีวินัยต่อตัวเองเรื่องเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรน้ำ
- 3) ควรอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำ ช่วยกันดูแลป่าต้นน้ำ ช่วยกันรักษาป่าชุมชนให้ร่วมกันปลูกป่า การทำฝาย ช่วยกันดูแลแม่น้ำคูคลองไม่ปล่อยของเสียลงแม่น้ำ ชุดลอกคลองน้ำเก่าที่มีแล้วให้ดีขึ้นมีระบบการเชื่อมโยง
- 4) ควรใช้น้ำอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพอย่างมีระบบ และให้สำนึกถึงคุณค่าของน้ำต่อการดำรงชีวิตประจำวัน
- 5) ควรกักเก็บน้ำในพื้นที่การเกษตร และปรับเปลี่ยนการปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยในช่วงฤดูแล้ง
- 6) ควรปลูกพืชทดแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อลดการใช้สารเคมีในแหล่งพื้นที่ต้นน้ำ

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 3.2.1 การส่งเสริมศักยภาพด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น
- 3.2.2 การเสริมสร้างความร่วมมือด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่ทันสมัย
- 3.2.3 การบูรณาการสหวิทยาการเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม
- 3.2.4 การใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
- 3.2.5 การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างบูรณาการและมีประสิทธิภาพ
- 3.2.6 การบริหารจัดการน้ำเพื่อความมั่นคง